

~ ЕКОНОМІКА ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ~

УДК 338.48:615.8(477.87)

DOI:10.32680/2409-9260-2023-3-4-304-305-112-119

ПРОПОЗИЦІЯ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ НА ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ ЗАКАРПАТТЯ

Щука Г. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри географії та туризму, Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II, м. Берегове, Україна
e-mail: galina_shchuka@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-4368-5081

***Анотація.** Війна актуалізувала питання збереження та відновлення людського капіталу. Мета дослідження – встановити можливості та готовність лікувально-оздоровчих закладів Закарпаття забезпечити відповідну реабілітацію та рекреацію. Було використано теоретичні та емпіричні методи: аналіз, синтез, співставлення, систематизація, інтерпретація та узагальнення. В результаті встановлено кількість закладів у Закарпатті, які надають лікувально-оздоровчі послуги, визначено їхню медичну спеціалізацію та категорію, проаналізовано асортимент лікувальних послуг, цінову політику та ін. Зібрана інформація заповнює прогалини у поінформованості щодо можливостей лікування та реабілітації в Закарпатті.*

***Ключові слова:** лікувально-оздоровчий туризм, санаторно-курортний туризм, Закарпаття, бальнеотерапія.*

THE OFFER OF MEDICAL AND HEALTH SERVICES ON THE TOURIST MARKET OF TRANSCARPATIA

Shchuka Halyna, Doctor of Pedagogical of Sciences, Professor, Professor of the Department of Geography and Tourism, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Berehove, Ukraine
e-mail: galina_shchuka@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-4368-5081

***Abstract.** Russian military aggression caused significant losses among military personnel and civilians, millions of Ukrainian citizens were forced to leave their homes. Physical injuries, psychological disorders actualize the problem of preservation and restoration of human capital. Transcarpathia is a region that has significant natural healing resources, and is traditionally considered a resort region due to the large number of sanatorium-resort facilities that provided medical and health services. However, the number of these institutions was steadily decreasing. The global COVID-19 pandemic had a particularly negative impact. Since 2018 the State Statistics Service has stopped providing a quantitative description of their activities. Tour operator companies provide contradictory information, which does not allow determining what opportunities for medical and health tourism exist in the region at this stage. The purpose of the study: to establish the possibilities of the region to take in Ukrainian citizens for treatment and rehabilitation in the coming tourist season. Methodology. A complex of theoretical and empirical research methods was used: analysis of primary and secondary information from the official websites of specialized accommodation establishments and tourist companies, interviews, analysis and synthesis, comparison, systematization, interpretation and generalization. Results and discussion. Medical and health services in the region are provided on the basis of the use of traditional spa treatment methods, which are based on the complex use of mineral and thermal waters, natural complexes with conditions favourable for treatment, physiotherapy and other non-medicinal methods. Conflicting information has been clarified, thanks to which the number of institutions in Transcarpathia that provide medical and health services this year has been determined, their medical specialization and category have been determined, the range of medical services provided has been analysed; price policy, the level of consumer satisfaction, the opportunity to receive services for privileged categories of the population and military personnel has been established. Practical significance: the information collected and refined during the research fills the gaps in the awareness of employees of travel companies and consumers of medical and health tours regarding the possibilities of treatment and rehabilitation and the base of sanatorium-resort facilities in Transcarpathia.*

***Keywords:** health tourism, sanatorium tourism, Transcarpathia, balneotherapy.*

JEL Classification: Z330, Z310, Z320, I110.

Постановка задачі. Результатом посилення російської агресії стало катастрофічне збільшення постраждалих як серед військовослужбовців, так і серед цивільного населення. Навіть ті, хто не зазнав фізичного насилля, не перебував на окупованій території і знаходиться далеко від лінії фронту, мають психологічні травми. Потреба у лікуванні та реабілітації зросла неймовірно. Водночас ситуація на ринку лікувально-оздоровчих послуг невизначена з низки причин: туристична галузь зазнала

суттєвого скорочення під час пандемії, інфраструктура зруйнована агресорами, відбулася вимушена міграція спеціалістів та ін.

Один з небагатьох регіонів, який мінімально постраждав від посилення російської агресії, – Закарпаття. Проте інформації щодо можливостей отримати лікувально-оздоровчі послуги у регіоні недостатньо і вона суперечлива.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові доробки у сфері лікувально-оздоровчого туризму Закарпаття традиційно пов'язувалися з питаннями ресурсного забезпечення (аналіз природно-лікувальних ресурсів, стану та можливостей їх використання) та функціонування санаторно-курортних закладів. З початком пандемії та посилення російської агресії результати цих досліджень здебільшого втратили свою актуальність.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нам невідомі дослідження, де б аналізувався сучасний стан лікувально-оздоровчого туризму Закарпаття: надавалися кількісні та якісні показники лікувально-оздоровчих закладів регіону, асортимент їхніх послуг, характеризувалися кадрове та матеріально-технічне забезпечення, цінова політика. Відсутність інформації ускладнює реалізацію як неорганізованих, так і організованих подорожей з метою покращення здоров'я і унеможливує визначення перспектив розвитку цього сегменту регіонального туристичного ринку.

Мета дослідження. На основі аналізу офіційних сайтів лікувально-оздоровчих закладів, інтерв'ю з адміністрацією цих закладів, сформувані пропозиції лікувально-оздоровчих послуг на туристичному ринку Закарпаття.

Основний матеріал. Термінологічний дискурс навколо дефініцій, які визначають подорожі з метою піклування про здоров'я, зобов'язує дати визначення ключових понять нашого дослідження. Термін

«лікувально-оздоровчий туризм» використовується в його вузькому розумінні і означає спеціалізований вид туризму, спрямований на відновлення здоров'я немедикаментозними засобами за рахунок комплексного використання природних лікувальних ресурсів, фізіотерапії та ін. Тому основними послугами для цієї категорії турів є послуги лікувальні (медичні), адже саме вони визначають програму перебування; оздоровчі послуги, хоча і є важливими, розглядаються як додаткові.

Відповідно до Закону № 2002-VIII «Про внесення змін...» «медична послуга» – це послуга, що надається пацієнту закладом охорони здоров'я або фізичною особою-підприємцем, яка зареєстрована та одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та оплачується її замовником [1]. «Послуги оздоровлення» – це спеціальні заходи соціального, виховного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямовані на поліпшення та зміцнення фізичного і психічного стану здоров'я людини [2, с. 94].

Послуги лікування та оздоровлення надаються на базі закладів розміщення, які належать до системи охорони здоров'я. Традиційно ця функція покладалася на «санаторно-курортні заклади» – заклад охорони здоров'я, що забезпечує надання громадянам послуг лікувального, профілактичного та реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів курортів (лікувальних грязей та озокериту, мінеральних та термальних вод, ропи лиманів та озер, природних комплексів із сприятливими для лікування умовами тощо) та із застосуванням фізіотерапевтичних методів, дієтотерапії, лікувальної фізкультури та інших методів санаторно-курортного лікування [3].

Санаторно-курортні заклади Державна служба статистики визначала як «спеціалізовані засоби розміщення», зараховуючи в цю категорію санаторії, санаторії-профілакторії, дитячі санаторії, пансіонати з лікуванням, дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, бальнеологічні лікарні, грязелікарні, бальнеогрязелікарні [4]. Відповідно за лікувально-оздоровчими турами на тривалий час закріпилася назва «санаторно-курортний туризм».

Альтернатива санаторіям з'явилася спочатку у вигляді лікувально-оздоровчих та оздоровчо-лікувальних комплексів, і останнім часом – SPA-курортів, SPA-готелів та медичних SPA (звідси – SPA-туризм). Отже, поняття «лікувально-оздоровчий туризм» об'єднує всі види подорожей з метою одночасного отримання медичних та оздоровчих послуг (з наголосом на перші).

Як зазначалося вище, головною особливістю цих подорожей є бажання споживача отримати лікувальні послуги немедикаментозного характеру на основі використання методів бальнео-, фізіо-, дієтотерапії та інших засобів. Це актуалізує питання наявності в туристичній дестинації природних лікувальних ресурсів та приналежності її до курортних територій.

Уся територія Закарпаття характеризується виключно сприятливими для лікування кліматичними умовами (що дозволяє використовувати методи кліматотерапії) та значним асортиментом мінеральних та термальних вод.

За якістю та кількістю мінеральних вод Закарпаття займає перше місце в Україні. В області наявні майже всі аналоги найвідоміших у світі мінеральних вод: гідро-карбонатні натрієві, гідро-карбонатні сульфідні, кальцієво-магнієві, сульфідні, миш'яковисті, кремнієві [5, с. 10–11]. 27 ділянок мінеральних вод продовжують експлуатуватися [6, с. 50–54]. Отже, регіон забезпечений природними лікувальними ресурсами.

Для характеристики ринку медичних послуг науковці традиційно обирають наступні критерії: економічне призначення, конкурентні структури, характер власності на засоби виробництва, географічна ознака, ступінь легальності, ступінь оплати, рівень надання послуг, спеціалізація, вікова ознака, характер контакту з пацієнтом [7, с. 42]. За економічним призначенням та географічною ознакою предметом нашого дослідження є лікувально-оздоровчий сегмент регіонального туристичного ринку.

Нині на досліджуваному ринку функціонують 23 спеціалізовані заклади, які пропонують послуги лікування та оздоровлення. Вони позиціонують себе як санаторії (11), дитячі санаторії (2), клінічні санаторії (1), санаторні комплекси (1), санаторно-оздоровчі комплекси (1), рекреаційно-лікувальні комплекси (1), оздоровчі СПА-комплекси (1) чи медичні реабілітаційні центри (МРЦ, 1). Відразу уточнюємо:

- в цей перелік не увійшли заклади, які нині не надають медичних послуг (наприклад, санаторій «Теплі води»);
- заклади, які належать до одного комплексу, окремо не виділялися (наприклад, санаторій «Сузір'я» входить до комплексу «Квітка полонини»);
- санаторії, які функціонують на одній території і позиціонують себе під однією назвою, хоча й мають різне підпорядкування, рахувалися як один заклад (наприклад, ДП «Клінічний санаторій «Карпати» ПрАТ «Укрпрофоздоровниця» та КП Санаторій «Карпати» Закарпатської облради).

Всі заклади мають необхідні ліцензії МОЗ України, є в ЄДРПОУ, і зазначають основним видом діяльності – 86.10 Діяльність лікарняних закладів. Напрями спеціалізації закладів визначаються МОЗ з урахуванням лікувальних властивостей наявних природних лікувальних ресурсів [3]. Всі лікувально-оздоровчі заклади Закарпаття є багатопрофільними (Таблиця 1).

Таблиця 1

Медичні профілі спеціалізованих закладів розміщення Закарпаття

Назва закладу	Медичний профіль закладу*									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
«Деренівська Купіль»				+	+		+		+	
«Термал Стар»	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
«Синяк»	+	+	+	+	+	+	+		+	
«Карпати»			+		+	+	+		+	
«Верховина»			+	+	+	+				+
«Сонячна Долина»			+	+	+					+
«Solva Resort & SPA»	+		+	+	+				+	
«Сонячне Закарпаття»	+	+	+	+	+		+		+	
«Поляна»				+	+	+		+		
«Квітка Полонини»				+	+	+			+	
«Кришталеве джерело»	+			+	+	+	+			
«Сонячний»	+			+						
«Боржава»	+			+	+	+				+
«Шаян»	+			+	+		+			
МРЦ «Шаян»				+	+					
«Карпатія»				+	+				+	+
«Вісак»				+	+					

«Теплиця»	+		+	+						+
«Трембіта»	+			+						+
«Орлине гніздо»	+			+						+
«Гірська Тиса»	+	+	+						+	
«Малятко»	+								+	
«Байлово»	+	+								+

*цифрами позначено наступні види захворювань:

- 1 – опорно-рухового апарату і периферичної нервової системи,
- 2 – шкіри,
- 3 – серцево-судинної системи,
- 4 – органів травного тракту і порушення метаболізму;
- 5 – сечостатевої системи;
- 6 – ендокринної системи;
- 7 – репродуктивної системи;
- 8 – психо-емоційні розлади;
- 9 – нервової системи;
- 10 – органів дихання.

Джерело: складено авторами

З метою розширення цільової аудиторії адміністрація закладів намагається вказати якомога більшу кількість спеціалізацій. Наприклад, основними профілями санаторію «Синяк» є лікування захворювань статевої та нервової систем, опорно-рухового апарату, але показанням для відвідування закладу (супутня терапія) є також варикозне розширення вен, простатит, безпліддя, захворювання шкіри тощо [8].

Наявність штучної соляної кімнати (ефективність якої, до речі, постійно дискутується) для одних закладів є підставою вказувати лікування захворювань органів дихання як спеціалізацію, для інших – лише показанням для відвідування. Це, нарівні з відсутністю оприлюднення ліцензій, наприклад, на офіційному сайті закладу, є причиною суперечливості інформації в Інтернет-просторі про медичну спеціалізацію закладу, що ускладнює процес прийняття рішення потенційним споживачем.

Заклади пропонують наступні програми перебування:

- традиційна лікувально-оздоровча програма (18–21–24 днів) – гарантує ефективні результати без перевантаження організму та забезпечує довгий період ремісії;
- мінімальна лікувально-оздоровча програма (10–12–14 днів) – забезпечує очікувані результати, але реалізується в короткий термін, тому необхідно враховувати посилене навантаження на організм;
- програма оздоровлення (5–7 днів) обмежується спрощеним спектром СПА-процедур і загальнооздоровчих масажів.

Лікувально-оздоровчі програми реалізують у відповідності до затверджених раніше стандартів (клінічних протоколів)

санаторно-курортного лікування, які мають відповідне наукове обґрунтування. Згідно з цими методиками, мінімальна кількість процедур, що забезпечують лікувальний ефект, – 10. Ряд науковців скептично ставляться до цієї методики, нагадуючи, що терапевтичний ефект наростає до 14 прийому комплексного лікування, тому класична курортологія передбачає не менше 15 процедур на курс лікування [9, с. 46]. Додаткові 2-6 днів перебування можуть рекомендувати споживачеві з огляду на відсутність процедур у день прибуття та вихідні дні.

Оздоровчу програму пропонують заклади, які не мають солідної медичної бази. І навпаки, заклади з потужною лікувальною базою відмовляють бронювати послуги розміщення менше, ніж на 10 днів. В межах однієї дестинації чи комплексу переважно є всі три пропозиції: наприклад, санаторій «Шаян» пропонує традиційні лікувально-оздоровчі програми і не бронює послуги терміном до 10 днів, тоді як санаторії «Вісак» та «Карпатія» орієнтовані на більш оздоровчі програми (3–7 днів).

Вартість послуг встановлюється подовово. Тривалість перебування визначає споживач в процесі бронювання. У вартість входять послуги харчування та розміщення. Щодо лікувально-оздоровчих послуг, то це може бути базовий набір лікувальних послуг (від

5 процедур і більше) або мінімальний (консультація і спостереження лікаря та прийом мінеральної води). Інколи цей мінімальний пакет подається під назвою «соціальний», а той, який містить пропозицію санаторно-курортних послуг, – «загальнооздоровча путівка» (наприклад, у санаторії «Боржава»). Оздоровчі послуги передбачають відвідування басейнів, відпочинок на терасі та прогулянки територією закладу. Споживач може за власним бажанням чи рекомендацією лікаря пройти додаткові процедури, сплативши їхню вартість на місці. Оздоровчі послуги надаються безкоштовно.

В окремих закладах («Термал стар» та ін.) передбачено зменшення вартості послуг в залежності від тривалості перебування: на 100 грн. / доба при перебуванні більше 12 днів, і 200 – від 19; або 15-20% («Квітка Полонини»). Є можливість замовити лише послуги проживання / лікування.

Ножиці цін, характерні для закладів (див. Таблицю 2), пояснюються комфортністю послуг розміщення – проживання в номері категорії економ класу чи стандарті здешевлює вартість путівки, в категорії «люкс» – навпаки.

Значна кількість номерів розрахована на родинний відпочинок і містить двоспальні ліжка. Якщо гість не хоче проживати зі сторонньою людиною, він має сплатити повну вартість номеру. Додаткове місце для дорослого та дітей старше 5 років оплачується як основне. Треба також взяти до уваги, що більшість закладів не мають ліфта, послуги доставки багажу в номер також не передбачено. Отже, щоб забронювати одномісний номер на нижньому поверсі, необхідно подбати заздалегідь.

Таблиця 2

Цінова політика спеціалізованих закладів розміщення Закарпаття

Назва закладу	Оцінка споживача	Ціна, чол./доба	
		мінімальна	максим-на
ДП «Санаторій «Верховина» ПрАТ «Укрпрофоздоровниця»	3,4	495	672
Санаторій «Поляна»	3,3	555	917
ДП «Санаторій «Сонячне Закарпаття» ПрАТ «Укрпрофоздоровниця»	3,5	690	1120
ДП «Клінічний санаторій «Карпати» ПрАТ «Укрпрофоздоровниця»	3,1	750	1386
Санаторій «Орлине гніздо»	3,1	785	885
ДП Санаторій «Шаян» ПрАТ «Укрпрофоздоровниця»	3,3	900	1560
Санаторій «Гірська Тиса»	3,5	972	4882
Оздоровчий СПА-комплекс «Трембіта»	3,3	990	2750
Санаторій «Квітка Полонини»	3,6	1010	1595
Санаторій «Теплиця»	3,2	1200	4900
ДП «Санаторій «Синяк» ПрАТ «Укрпрофоздоровниця»	3,6	1238	2078
Санаторій «Кришталеве джерело»	3,7	1250	2200
Санаторій «Сонячний»	3,7	1250	1750
Санаторій «Боржава»	3,3	1420	3970
МРЦ «Шаян» МВС України	3,8	1471	2660
Санаторно-оздоровчий комплекс «Термал Стар»	3,7	1665	3660
Санаторій «Вісак»	4,2	1700	3500
Санаторій «Карпатія»	4,4	1760	2800

Рекреаційно-лікувальний комплекс «Solva Resort & SPA»	3,6	2110	9460
Санаторний комплекс «Деренівська Купіль»	3,9	2300	7000
Санаторій «Сонячна Долина»	3,5	2950	4620

Джерело: складено автором

Лікувально-оздоровчі заклади Закарпаття позиціонують себе як тризіркові (за винятком санаторіїв «Вісак» та «Карпатія», які присвоїли собі 4* та 5*, відповідно). Проте лише один із них, санаторний комплекс «Деренівська Купіль», має сертифікат. До того ж, це сертифікат Європейської курортної асоціації.

Незважаючи на різну цінову політику та асортимент послуг, очікування споживачів виявилися задоволені в середньому на 3,6 бали (по 5-бальній системі). Найкращі відгуки у санаторіїв «Вісак» та «Карпатія» (див. Таблицю 2), проте кількість цих відгуків, порівнюючи з іншими закладами, незначна.

Місткість закладів остаточно встановити не вдалося, тому що частина корпусів ще готуються до сезону, і чи будуть вони введені в експлуатацію, залежить від завантаження протягом весняних місяців. Але з урахуванням того факту, що окремо можна придбати лікувально-оздоровчі послуги, проживаючи у приватному секторі, відсутність інформації про кількість місць у санаторіях не є такою критичною.

П'ять санаторіїв Закарпаття: «Синяк», «Карпати», «Верховина», «Сонячне Закарпаття», «Шаян», – які є дочірніми підприємствами ПрАТ «Укрпрофоздоровниця», забезпечують санаторно-курортне лікування пільгових категорій громадян [10]. Розподіл путівок відбувається через органи Соцзахисту (для непрацюючих категорій) та фонд Соцстраху.

У 2020 р. в Україні були відсутні реабілітаційні заклади, які надають послуги військовослужбовцям [11, с. 24]. Наразі їх приймають на реабілітацію у санаторіях «Шаян», «Карпатія», «Орлине гніздо», «Деренівська купіль», «Верховина», «Карпати», «Синяк», «Поляна», «Сонячне Закарпаття» [12], проте відповідні стандарти медико-психологічної допомоги ще не розроблені [13]. Заклади продовжують працювати за старими протоколами, які не передбачають надання психологічної допомоги.

Висновки. Встановлено, що в Закарпатті лікувально-оздоровчі послуги надають 23 багатопрофільні заклади, більшість з яких спеціалізуються на захворюваннях опорно-рухового апарату, травної та сечостатевої систем. Лікування здійснюється за укороченою (10 процедур) та традиційною (від 18 процедур) програмами відповідно до затверджених клінічних протоколів. Тривалість перебування визначає споживач. Різноманітність процедур та медичного устаткування залежить від фінансових можливостей закладу, тому дуже різняться. Більшість закладів позиціонують себе як тризіркові, але офіційно сертифікацію не проходили. Очікування споживачів задовольняються вище середнього.

Санаторно-курортне лікування пільгових категорій громадян забезпечують 5 санаторіїв, військовослужбовців – лише 9. Цифра ця видається недостатньою, але наскільки – сказати неможливо, тому що потреби не визначені. Відкритим залишається питання введення протоколів реабілітації військовослужбовців та надання допомоги при психо-емоційних розладах (на цьому спеціалізуються лише 2 заклади).

Подальші пошуки за напрямом дослідження пов'язані з визначенням перспективності існування лікувально-оздоровчих закладів на регіональному туристичному ринку з урахуванням зростання популярності спа-туризму.

Список літератури

1. Щука Г. П., Ковальська Л. В., Гальків Л. І. Визначення змісту та структури лікувально-оздоровчого туризму. Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі. 2022. №5. С. 91–97. DOI: <https://doi.org/10.36477/tourismhospcee-5-11>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я: Закон України від 06.04.2017 № 2002-VIII. Р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19#Text> (дата звернення

22.04.2023).

3. Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад: Постанова КМУ від 11.07.2001 № 805. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення 23.04.2023).

4. Методологічні пояснення. Головна служба статистики України. Головне управління статистики у Закарпатській області. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turism/metodology.pdf> (дата звернення 25.03.2023).

5. Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021–2027 років. URL: <https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/Economics/201001-1840p.pdf> с.10-11 (дата звернення 14.04.2023).

6. Екологічний паспорт Закарпатської області від 05.07.2022. URL: https://ecozakarpat.gov.ua/wp-content/nd/2021_ecopasport.pdf (дата звернення 14.04.2023).

7. Гапонова Е. О. Сучасні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг дис. ... канд. ек. наук : 08.00.02 / Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2019. 248 с.

8. Спеціалізація закладу. ДП санаторій «Синяк» : веб-сайт. URL: <http://www.syniak.com.ua/> (дата звернення 22.04.2023)

9. 15 років ВАФК – Історія і погляд у майбутнє / за ред. М. В. Лободи. Київ, 2013. 196 с.

10. Перелік санаторно-курортних закладів, що приймають участь в організації санаторно-курортного лікування пільгових категорій громадян. URL: <http://uszn.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/ZAKLADY-OZDOROVLENNYA-2020.pdf> (дата звернення 25.03.2023).

11. Бабова І. К., Рожков В. С. Санаторно-курортна реабілітація військовослужбовців в Україні: публічно-управлінський аспект. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2020. № 19. С. 21–26. DOI: <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2020.19.4>

12. Санаторно-курортне лікування. Міністерство у справах ветеранів України : веб-сайт. URL: <https://mva.gov.ua/ua/veteranam/likuvannya-ta-reabilitaciya/sanatorno-kurortnelikuvannya> (дата звернення 25.03.2023).

13. Організація реабілітації військовослужбовців з посттравматичним стресовим розладом: аналіз зарубіжних підходів та вітчизняного досвіду/ І. Б. Заболотна та ін. Актуальні проблеми транспортної медицини. 2021. № 2 (64). С. 32–44. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5110594>

References

1. Schuka, H. P., Koval's'ka, L. V., Hal'kiv, L. I. (2022). Determination of the content and structure of medical and health tourism. *Industriia turyzmu i hostynnosti v Tsentral'nij ta Skhidnij Yevropi*, 5, 91–97. DOI: <https://doi.org/10.36477/tourismhosptsee-5-11> [In Ukrainian].

2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). On the introduction of changes to some legislative acts of Ukraine regarding the improvement of legislation on the activities of health care institutions (Act № 2002-VIII, April 6). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/shov/2002-19#Tekht> (last accessed 22.04.2023). [In Ukrainian]

3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2001). On the approval of the General Regulations on the sanatorium-resort establishment. (Decree № 805, July 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/shov/805-2001-%D0%BF#Tekht> (last accessed 23.04.2023). [In Ukrainian].

4. Main Statistics Service of Ukraine. (2023). Methodological explanations. Retrieved from <http://vvv.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turism/metodology.pdf> (last accessed 25.03.2023). [In Ukrainian]

5. Zakarpattia Regional State Administration. (2021). Regional development strategy of the Zakarpattia region for the period 2021–2027. Retrieved from <https://tsarpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/Etsonomitss/201001-1840p.pdf> s.10-11 (last accessed 14.04.2023). [In Ukrainian]

6. Zakarpattia Regional State Administration. (2022). Ecological passport of the Transcarpathian region. Retrieved from https://etsozakarpat.gov.ua/vp-tsonent/nd/2021_etsopasport.pdf (last accessed 14.04.2023). [In Ukrainian]

7. Haponova, E. O. (2019). Modern trends in the development of the world market of medical services (Ph.D. Thesis). World economy and international economic relations. Kharkiv: Kharkiv Karazin National University. [In Ukrainian].

8. DP sanatorij «Syniak» (2023). Specialization of the institution. Retrieved from <http://vvv.syniak.tsom.ua/> (last accessed 22.04.2023). [In Ukrainian].

9. Loboda M. V., ed. (2013). 15 rokiv VAFK – Istoriia i pohliad u majbutnie. Kyiv : Deneb.

[In Ukrainian].

10. List of sanatorium-resort institutions participating in the organization of sanatorium-resort treatment of privileged categories of citizens. Retrieved from : <http://ushn.org.ua/vp-tsonent/uploads/2020/03/ZAKLADY-OZDOROVLENNYa-2020.pdf> (last accessed 25.03.2023). [In Ukrainian].

11. Babova, I. K., Rozhkov, V. S. (2020). Sanatorium-resort rehabilitation of military personnel in Ukraine: public-management aspect. *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*. 19, 21–26. DOI: <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2020.19.4>. [In Ukrainian].

12. Ministry of Veterans Affairs of Ukraine. (2023). Sanatorium-resort treatment. Retrieved from <https://mva.gov.ua/ua/veteranam/likuvannia-ta-reabilitatsiia/sanatorno-kurortnelikuvannia>. (last accessed 25.03.2023). [In Ukrainian].

13. Zabolotna, I. B., Huscha, S. H., Babova, I. K., Dmytriieva, H. O., Pol'schakova, T. V. (2021). Organization of rehabilitation of military personnel with post-traumatic stress disorder: analysis of foreign approaches and domestic experience. *Aktual'ni problemy transportnoi medytsyny*, 2 (64), 32–44. DOI: <http://dkh.doi.org/10.5281/zenodo.5110594>. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.04.2023

Прийнята до публікації 10.04.2023